

I. Munkanélküliség

1. A munkanélküliség fogalma

A munkapiac kínálati oldalának elemzése során már találkoztunk a munkanélküliség fogalmával. Láttuk, hogy a **munkanélküliség** akkor alakul ki, amikor a munkapiacon kialakult reálbér az egyensúlyi reálbérnél magasabb. Ekkor a **munkapiacon túlkínálat** alakul ki, a munka kereslete kisebb, mint a kínálata, a foglalkoztatottak számát a vállalati szféra munkakereslete határozza meg.

Egy ország népességén belül a **munkapiaci kínálat maximumát az aktív népesség** adja, így a munkanélküliségről akkor beszélünk, ha a foglalkoztatottak száma kisebb, mint az aktív népesség.

Munkanélkülinek tehát azt tekintjük, aki az aktív népességhez tartozik, de nem foglalkoztatott. Ennek értelmében a munkanélküliek a makrogazdaság szintjén fel kínálat munkaerő-állomány ki nem használt részét alkotják.

A különböző elemzésekben a munkanélküliségre használt definíciók kisebb-nagyobb mértékben eltérhetnek az előzőekben megfogalmazottól, attól függően, hogy az elemzők a munkanélküliség mely konkrét formájáról beszélnek. A kiváltó okok szerint a **munkanélküliség alábbi formáit** különböztetjük meg:

- a. kényszerű munkanélküliség
- b. önkéntes munkanélküliség
- c. frikciós munkanélküliség
- d. strukturális munkanélküliség
- e. konjunkturális munkanélküliség

A hivatalos kormányzati nyilatkozatokban, gazdasági híradásokban általában a kényszerű munkanélküliségről van szó. **Kényszerű munkanélküliek** azok, akik az adott munkapiaci feltételek mellett felkínálják munkaerejüket, de nem foglalkoztatják őket. Röviden: keresnek, de nem találnak munkát. A kényszerű munkanélküliséget tehát a vállalati szféra elégtelen munkapiaci kereslete váltja ki. Ennek kialakulása – mivel a vállalatok munkaerőkereslete származékos kereslet – visszavezethető arra, hogy az árupiacon csökken a termékek és szolgáltatások iránti kereslet, emiatt a vállalatok csökkentik termelésüket, így a foglalkoztatottak számát is.

Önkéntes munkanélkülieknek azokat tekintjük, akik az adott munkapiaci feltételek mellett valamilyen ok miatt nem kívánnak munkát vállalni. A munkanélküliségnek ez a formája a munkavállaló saját szándéka miatt alakul ki.

Az önkéntes munkanélküliségen belül két csoportot különböztetünk meg kialakulásának oka szerint. Az önkéntes munkanélküliség egyik fajtája a frikcionális (súrlódásos) munkanélküliség. A **frikcionális munkanélküliség** azért alakul ki, mert a munkavállalók munkahely-változtatás, új munkahelyek keresése általában időt vesz igénybe. Ezalatt az idő alatt a munkavállaló munkanélküli lesz. Az így kialakuló munkanélküliség ideiglenes, általában rövid ideig (1-2 napi, illetve hétig) tart addig, amíg a munkavállaló meg nem találja a számára megfelelő új munkahelyét. Makrogazdasági szinten a frikcionális munkanélküliség mindig létezik. Mindig vannak ugyanis olyan munkavállalók, akik valamilyen ok miatt éppen munkahelyet változtatnak, éppen az új munkahely keresésével foglalkoznak ezért két munkahely között vannak. (Ilyen ok lehet például: új képesítés megszerzése, házasságkötéssel kapcsolatos költözés az ország másik részébe, kedvezőtlen munkahelyi légkör a volt munkahelyen.)

Az önkéntes munkanélküliség másik formája azzal függ össze, hogy vannak olyan munkavállalók, akik azért nem jelennek meg a munkapiacon, mert a kialakult reálbér számukra túl alacsony. Magasabb reálbérek mellett már felkínálnák munkaerejüket, vállalnának munkát.

A munkanélküliségről szóló statisztikai jelentésekbe, elemzésekbe belenézve sokszor észlelhetjük azt az érdekes és látszólag az eddigieknek ellentmondó tény, hogy munkanélküliség akkor is kialakulhat, ha makrogazdasági szinten számszerűen éppen elegendő álláshely van. Ilyenkor is vannak olyanok, akik munka nélkül maradnak, mert például nem felel meg képzettségük a vállalatok által felkínált munkakörökhöz szükséges szakismereteknek, vagy az ország nyugati részében lenne ugyan olyan állás, amit a munkavállaló be tudna tölteni, de ő az ország keleti részében lakik, stb.

Az így kialakult munkanélküliség a strukturális munkanélküliség.

Strukturális munkanélküliségről tehát akkor beszélünk, ha a munka kereslete és kínálata szerkezetében tér el egymástól.

A strukturális munkanélküliség a gazdaság szerkezetének változásával kapcsolatban alakul ki. A makrogazdaság fejlődése, gazdasági növekedése során új nemzetgazdasági ágak, ágazatok jelennek meg, régiek tűnnek el. Ezek a változások jelentősen átrendezik a vállalati szféra munkaerő keresletét. A munkakereslet szerkezeti

változásához a munkakínálat nem tud azonnal alkalmazkodni, ahhoz idő kell (például: az új szakmákhoz szükséges képzéshez, átképzéshez idő). A strukturális munkanélküliség időtartama az alkalmazkodás időigényétől függ. Magyarországon a közelmúltban a strukturális munkanélküliség legjellemzőbb eseteiről bizonyára Ön is hallott. Például Ózdon a kohászok maradtak munka nélkül a gazdaság szerkezetváltása miatt, a rendszerváltás következményeként az orosz tanárok munkája iránt csökkent drasztikusan a kereslet, míg az angol, német, francia nyelvtanárok iránti igény ugrásszerűen megnőtt.

Egy adott makrogazdaságban a foglalkoztatottak, s ezzel együtt a munkanélküliek száma nem egyenletesen alakul. Attól függően, hogy a vállalati szféra értékesítési lehetőségei és ezáltal termelése hogyan alakul számuk nő, illetve csökken. Gazdasági növekedés, fellendülés esetén a makrogazdaság kibocsátása nő, ekkor nő a foglalkoztatottak száma, csökken a munkanélküliség. A termelés visszaesésekor, kisebb – nagyobb gazdasági válságok kialakulásakor a kibocsátás csökken, a munka nélkül maradók száma nő.

A makrogazdaság kibocsátásának ingadozása miatt kialakuló munkanélküliséget **konjunkturális munkanélküliségnek** nevezzük. A konjunkturális munkanélküliség általában együtt jár a strukturális munkanélküliséggel, hiszen a termelés visszaesése a gazdaság különböző területeit nem azonos mértékben érinti. Lesznek olyan területek ahol válságjelenségek alakulnak ki, máshol esetlen éppen a fellendülés jegyei figyelhetők meg.

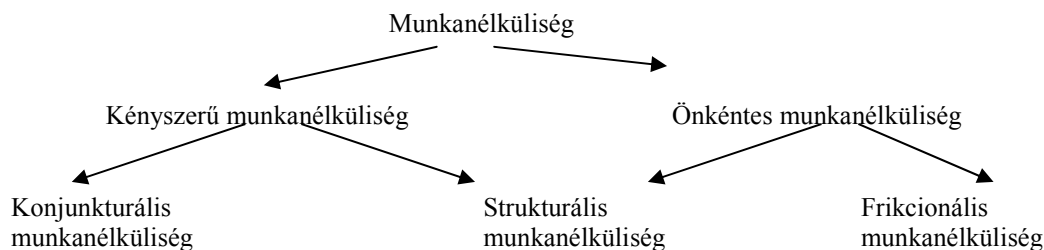
A munkanélküliség különböző formáit megismerve érdemes két dologra felfigyelni:

1. A hivatalos statisztikákban általában a kényszerű munkanélküliek száma jelenik meg, a munkanélküliségi rátát is ez alapján számítják ki. Ebből értelemszerűen következik, hogy az így kapott adatok a valós munkapiaci helyzetnél némileg kedvezőbb képet mutatnak.
2. Egy makrogazdaságban még kedvező konjunkturális helyzetben is, még akkor is, ha a vállalati szféra munkaerő kereslete megegyezik a háztartási szféra munkakínálatával van munkanélküliség. Frikcionális és strukturális okokból még ekkor is vannak, akik éppen munka nélkül vannak. A munkanélküliségnek ezt az esetét **természetes munkanélküliségnek** nevezzük. a természetes munkanélküliség tehát még munkapiaci egyensúly mellett is létezik, s a gazdaság állapotától függetlenül is jellemző.

A természetes munkanélküliséget figyelembe véve számolhatjuk ki a természetes munkanélküliségi rátát (u_t) a következő módon:

$$u_t = \text{Természetes munkanélküliek száma} / \text{aktív népesség}$$

A munkanélküliség különböző formáinak összefüggését láthatjuk a következő ábrán:

A továbbiakban megvizsgáljuk, hogy a munkanélküliség mely formái alakulnak ki a különböző típusú munkapiacokon.

2. A munkanélküliség csökkentésének lehetőségei

A munkanélküliség minden országban komoly társadalmi és gazdasági problémákat okoz. Nem véletlen tehát, hogy minden kormány programjában célkitűzésként szerepel a munkanélküliség csökkentése. A kormányok foglalkoztatási politikai célkitűzéseinek megvalósítását különböző eszközök segítik. Nézzük meg, hogy elméleti közgazdasági ismereteinket felhasználva mivel, hogyan lehet csökkenteni a munkanélküliek számát!

A következő lehetőségeket érdemes megvizsgálni:

- a. az árupiaci kereslet növelése
- b. a munkakínálat csökkentése
- c. nominálbérek csökkentése

2.1. Az árupiaci kereslet növekedésének hatása

Amennyiben valamilyen gazdaságpolitikai eszközzel sikerül a kormánynak elérnie a makrogazdaság aggregált keresletének növekedését, akkor sikeresen veheti fel a küzdelmet a munkanélküliséggel. Az árupiaci kereslet növekedése a vállalati szférát arra ösztönzi, hogy növelje termelését. A termelés növelése érdekében a korábbiaknál több munkavállalót kell alkalmazni, nő a foglalkoztatottak száma, csökken a munkanélküliség.

2.2. A munkakínálat csökkentése

A munkanélküliség csökkentésének másik lehetséges útja, ha a rendelkezésre álló gazdaságpolitikai eszközökkel a kínálati oldalon beavatkozva a munka kínálatát csökkenti.

A munka kínálata csökkenése például a következő eszközökkel érhető el:

- a reálbérek csökkenése (Tartósan nem járható út, mivel a reálbérek csökkenése a háztartási szféra vásárlóerejét csökkenti, így csökken a makrokereslet, s ezen keresztül a makrogazdasági kibocsátás, a foglalkoztatottak száma. Hosszabb távon ellentétes hatást vált ki.)
- célzott transzferek kifizetése (Például a szülőképes korú nők munkakínálata csökkenthető a családi pótlék emelésével, GYED, GYES fizetésével, vagy korkedvezményes nyugdíj bevezetése, stb.)
- oktatási, képzési időtartamának növelése, átképzések szervezése (például a középfokú iskolarendszerben történő szakképzési idő megnyújtása az érettségi utáni időszakra)

2.3. A nominálbérek csökkenése

Elvileg a nominálbérek emelése is hozzájárulhat a munkanélküliség csökkenéséhez, mivel az csökkenti a vállalati szféra munkaerővel kapcsolatos költségeit, így megéri több munkást alkalmazni. A gyakorlatban azonban ez nem járható út, egyrészt mert az érdekvédelmi szervezetek azonnal fellépnek a nominálbérek emeléséért, ha kell sztrájkokkal küzdenek a munkavállalók érdekeiért. A nominálbérek csökkenése azért sem igazán járható út, mert hosszabb távon a foglalkoztatottak számának csökkenéséhez vezet az előző alpontban – a reálbérek csökkenésénél – leírt mechanizmuson keresztül.

3. Okun törvénye

A makrogazdaság jövedelmének, kibocsátásának nagysága adott tőkeállomány és technikai fejlettség mellett a foglalkoztatottak számától függ.

Rövid távon tehát a munkanélküliség és a makrajövedelem között szoros kapcsolat van. Az összefüggés egy – egy gazdaság statisztikai adatainak segítségével is bizonyítható. Az összefüggés egyszerű, növekvő jövedelem növekvő foglalkoztatottsággal, csökkenő jövedelem pedig növekvő munkanélküliséggel jár.

A statisztikai adatok elemzése alapján a munkanélküliségi ráta és a kibocsátás változása között konkrét arány határozható meg. Arthur **Okun** megfigyelési alapján a következő törvényszerű összefüggést fogalmazta meg: **A munkanélküliségi ráta egy százalékos változása a természetes munkanélküliségi rátához képest a kibocsátási részt 3 százalékkal változtatja meg.**

A **kibocsátási rés** a potenciális és a tényleges kibocsátás eltérést fejezi ki a makrogazdaság potenciális jövedelméhez viszonyítva.

Okun törvényét egy konkrét gazdaság, konkrét időszakának statisztikai adatai alapján fogalmazta meg. Számításait az Amerikai Egyesült Államok adatai alapján végezte el. Így az abban szereplő konkrét arány tapasztalati összefüggésen alapul. Ebből következően a számszerű összefüggés nem mindig, minden feltételek között, minden országban mutatja ugyanazt az értéket. Mindenesetre a jövedelemváltozás és a munkanélküliségi ráta között megfogalmazott összefüggés nagyon lényeges elméleti és gyakorlati alapösszefüggés a gazdaságpolitika számára. Megmutatja, hogy a munkanélküliség csökkentése csak akkor lehetséges, ha a makrogazdaság jövedelme nő.

II. Infláció

A makrogazdaság árupiacán infláció akkor lép fel, a makrokereslet nagyobb, mint a makrokínálat. A kialakuló túlkereslet miatt az árupiacon ilyen az árszínvonal emelkedése következik be. Az árszínvonal folyamatos, tartós emelkedésekor inflációról beszélünk. Infláció esetén a pénz vásárlóereje csökken.

Az infláció sok zavart okozhat a gazdaságban. Az egyes szereplőket különböző módon, különböző mértékben érintheti. Az inflációs folyamat egyértelműen negatív hatása a makrogazdaságra, hogy megzavarja a piac működését. Mivel a különböző termékek és szolgáltatások árai nem egyforma mértékben változnak, azért az árarányok is folyamatosan változnak. Az árarányok változásából azonban nem következtethetünk egyértelműen az árszínvonal változás mértékére, az infláció nagyságára, ezért a gazdasági szereplők nem rendelkeznek pontos

piaci információkkal. Gazdasági döntéseik során a hiányzó információkat várakozásaikkal, becsléseikkel helyettesítik. Ezért nő a befektetések, beruházások kockázata. A nagyobb kockázat, bizonytalanság következményeként a gazdasági szereplők halogatja döntéseiket, nem a megszokott módon reagálnak, emiatt korábban bevált gazdaságpolitikai eszközök válhatnak hatástalanná.

Az infláció hatása az egyes gazdasági alanyokra eltérő. Lehetnek az inflációs folyamatnak nyertesei is. Például aki hitelt vett fel az inflációs rátánál alacsonyabb kamatláb mellett az kifejezetten nyer az inflációval, hiszen reálértéken kevesebbet kell visszafizetnie. Az infláció veszteseiben ebben az esetben a hitelnyújtók.

Ugyancsak az inflációs folyamat vesztese lehetnek a munkavállalók, akik az infláció miatt a rögzített nominálbérek mellett csökkenő reálbérekre tesznek szert, nominálbérük egyre kevesebbet ér.

Az infláció következtében bizonyos értelemben végbemegy a vagyon újraelosztása, mivel a vagyon egyes részei felértékelődnek, mások ugyanakkor leértékelődnek. Magas és gyorsuló inflációs ütem mellett ugrásszerűen megnő a kereslet az ingatlanok, műkincsek, ékszerek és egyéb értékálló dolgok iránt, ezek ára nő, tehát felértékelődnek. Leértékelődhetnek például az alacsony hozamú beruházások, értékpapírok, a pénzformában tartott vagyon.

A csak felsorolásszerűen jelzett hatásokból is egyértelműen látszik, hogy egyáltalán nem közömbös, hogy egy gazdaságban van-e infláció vagy nincs, milyen a mértéke, gyorsuló vagy lassuló üteme jellemző, fel tud-e ellene lépni hatékonyan a kormányzat.

1. Az infláció fogalma, mérése

Az **infláció az árszínvonal tartós emelkedése**,¹ ütemét az **inflációs ráta** segítségével határozhatjuk meg.

Az inflációs ráta az árszínvonal változás mértékét fejezi ki az előző évhez viszonyítva. Ha tehát azt halljuk, hogy ma az infláció 10 százalékos, akkor ez azt jelenti, hogy az árak átlagosan az előző évhez képest tíz százalékkal emelkedtek.

Az inflációs ráta kiszámítása:

$$\alpha_p = \frac{P_{(i+1)}}{P_i}$$

ahol: α_p az inflációs ráta

$P_{(i+1)}$ az i+1-dik évben kialakult árszínvonal

P_i pedig az i-dik évben kialakult árszínvonal

Az infláció üteme szerint megkülönböztetünk:

a. kúszó inflációt

b. vágató inflációt

c. és hiperinflációt

Kúszó inflációról akkor beszélünk, amikor az árszínvonal emelkedésének mértéke egy számjeggyel leírható (néhány százalékos) és az inflációs ütem viszonylag állandó. A kúszó inflációnak gazdaságélénkítő hatása van. Ilyenkor a profitvárakozások általában kedvezőek, a várt profitok meghaladják a kamatok nagyságát, ezért a gazdasági szereplőknek érdemes megtakarításaikat beruházásokba befektetniük. Kúszó infláció esetén a piacok működése átlátható, viszonylag pontos információkkal rendelkeznek a szereplők a következő időszak várható bevételeiről, költségeiről, a gazdasági folyamatok jól tervezhetők, kalkulálhatók.

Vágató infláció esetén az infláció ütem már két- vagy háromjegyű számmal írható le. A magas inflációs ráta mellett az inflációs ütem gyorsulása jellemző, a pénz gyorsan elértéktelenedik. Ilyen körülmények között a gazdasági szereplők igyekeznek megszabadulni a pénztől, s értékálló dolgokat vásárolni, ingatlanokba, műtárgyakba, aranyba, ékszerekbe és valutába, devizába befektetni. Az árszínvonal viszonylag gyors változása az árarányok folyamatos módosulásához vezet, a gazdasági szereplők információi egyre több bizonytalanságot tartalmaznak. A gazdasági döntések így egyre nagyobb kockázattal járnak, a gazdasági kalkulációk egyre bizonytalanabbak. A vállalati szféra profitvárakozásai csökkennek, az infláció miatt egyre magasabb kamatok mellett lehet hitelekhez jutni. Vágató infláció esetén tehát már nem működnek a gazdaság bővítését eredményező ösztönző hatások.

Hiperinfláció esetén az infláció annyira felgyorsul, hogy a gazdasági szereplők képtelenek átlátni a piaci folyamatokat. A pénz elértéktelenedése látványos, az inflációs ütem sokszor eléri a havi 100 százalékot, sőt a folyamat vége felé óráról órára tanúi lehetünk az árak változásának. A hiperinfláció a gazdaság összeomlásához vezet, a gazdasági döntéseket, kalkulációt teljesen lehetetlenné téve a piaci mechanizmus csődöt mond.

¹ Az infláció ellentéte a defláció, ami az árszínvonal tartós csökkenéseként határozható meg.

Az infláció meghatározásából emeljük most ki azt az elemet, hogy az **folyamatos** árszínvonal emelkedés. Az árszínvonal egyszeri megemelkedése nem jelent inflációt. Az árupiaci mechanizmusok elemzésénél láttuk, hogy abban az esetben, ha a piacon a termékek iránti kereslet nagyobb, mint a kínálat, vagyis túlkereslet alakul ki, akkor az árak emelkedni kezdenek. Az áremelkedés hatására csökken a kereslet, nő a kínálat mindaddig, amíg ki nem alakul a piaci egyensúly.

Az árupiaci kereslet csökkenése mögött mint láttuk a következő folyamatok mennek végbe:

az árszínvonal növekedése miatt csökken a reálpénzkínálat, így a pénzpiacon túlereslet alakul ki, aminek következményeként nő az egyensúlyt biztosító kamatláb. A kamatlábak emelkedése csökkenti a kamatlábtól függő beruházási kereslet nagyságát, s ezen keresztül csökken az árupiaci egyensúlyi jövedelem, a makrogazdaság kereslete.

A kínálati oldalon ugyanakkor az árszínvonal emelkedése változatlan nominálbérek mellett csökkenti a reálbéreket, aminek következményeként a vállalati szféra munkaerő iránti kereslete megnő, nő a foglalkoztatottak száma. A munkafelhasználás növekedése változatlan tőkeállomány mellett a kibocsátást növeli, ezáltal nő a makrogazdasági kínálat.

A piaci egyensúly létrejöttével megszűnnek azok a motivációk, amelyek a gazdasági szereplőket keresletük további csökkentésére, illetve kínálatuk növelésére ösztönzik, így az árszínvonal emelkedése ideiglenes lesz, nem válik tartóssá, tehát az árszínvonal emelkedése nem vált ki inflációs folyamatot.

Az inflációs folyamat kialakulása feltételezi, hogy:

- a. az árupiacon olyan esemény következik be, amely következményeként túlkereslet alakul ki ($Y^D > Y^S$).
- b. Olyan helyzet alakul ki az árupiacon, amelyben a piaci mechanizmusok nem képesek új egyensúlyi helyzetet kialakítani, illetve a régi egyensúlyi helyzetet stabilizálni. Emiatt állandósul a piacon a túlkereslet.

E két feltétel egyidejű fennállása esetén beszélhetünk csak az árszínvonal tartós emelkedéséről, inflációról.

2. Az inflációt kiváltó okok

Az árupiacon túlkereslet alakulhat ki:

- a. a keresleti oldalról kiindulva, illetve
- b. a keresleti oldalról kiindulva

2.1. Keresleti infláció

A keresleti oldalról kiinduló inflációt keresleti inflációnak nevezzük. Keresleti infláció tehát azért alakul ki, amikor a makrokereslet változatlan makrokínálat mellett nő meg.

A keresleti infláció kialakulásához azon változások vezetnek, amelyek hatására az összkereslet nőni fog, az aggregált keresleti függvény jobbra tolódik.

Az árupiaci kereslet növekedését eredményezi:

- a. Az **autonóm keresletei tényezők növekedése**. Ezek: autonóm fogyasztási kereslet, beruházási kereslet, a kormányzat áruvásárlása.

Az autonóm keresleti tényezők növekedése megnöveli az árupiaci egyensúlyi jövedelmet, így az adott árszínvonalhoz tartozó makrokeresletet. A makrokereslet növekedése miatt ezzel az árupiacon túlkereslet alakul ki, ezért az árszínvonal emelkedik.

Az alábbi ábra segítségével kövessük végig az autonóm fogyasztás növekedésének hatását az árupiacra:

- b. A **pénzkínálat növekedése**

A nominális pénzkínálat növekedése közvetlenül a pénzpiacra hat. A pénzkínálat növekedése változatlan árszínvonal mellett megnöveli a reálpénzkínálatot, így a korábban egyensúlyi helyzetben lévő pénzpiacon túlkínálat alakul ki. A pénzpiaci túlkínálat működésbe hozza a pénzpiaci mechanizmust, amelynek eredményeként a kamatláb csökkenni fog, s a korábbinál alacsonyabb kamatláb mellett alakul ki a pénzpiaci egyensúly. A kamatláb csökkenése azonban megnöveli a vállalati szféra beruházási keresletét, amely az egyensúlyi jövedelem, ezen keresztül pedig a makrokereslet emelkedéséhez vezet változatlan árszínvonal mellett. Ennek következménye pedig árupiaci túlkereslet lesz, ami kiváltja az árszínvonal emelkedését.

2.2. Költséginfláció

A kínálati oldalról kiinduló inflációt költséginflációnak nevezzük. Költséginfláció akkor jön létre, ha változatlan makrokereslet mellett az árupiaci túlkereslet a makrokínálat csökkenése miatt alakul ki és ennek következtében az árszínvonal tartósan emelkedni kezd.

A makrogazdaság aggregált kínálatának csökkenése ilyenkor azért következik be, mert a termelési tényezők árának növekedése miatt nőnek a vállalati szféra termelési költségei.

Nézzük meg például hogyan hat az árupiacra a munkabérek emelkedése!

A nominálbérek emelkedése miatt változatlan árszínvonal mellett nőnek a reálbérek.

A reálbérek növekedése a vállalati szféra munkaerő keresletét csökkenti, ugyanakkor a munkakínálatot növeli. A munkapiacra túlkínálat alakul ki, a foglalkoztatottak számát a keresleti oldal határozza meg, aminek csökkenése csökkenti a foglalkoztatottak számát. A csökkenő munkafelhasználás következményeként a vállalati szféra kibocsátása változatlan árszínvonal mellett csökken, emiatt az árupiacra túlkereslet alakul ki. A túlkereslet az árszínvonal emelkedni kezd.

A nominálbérek emelkedése tehát inflációs folyamatot indíthat el kiváltva az árszínvonal emelkedését. De gondoljuk csak tovább mi fog történni az árszínvonal megemelkedése után. Azonnal megindul a munkavállalók bérharca a nominálbérek emeléséért, mivel a megemelkedett árak hatástalanították a korábbi bérharc eredményét. A sikeres bértárgyalások eredményeként újra megemelkednek a nominálbérek, ami az előbb már leírt újabb hullámot indít el, s az árszínvonal újra megemelkedik, kialakul az úgynevezett ár-bér spirál.

Az **ár-bér spirál** az árszínvonal és a nominálbérek emelkedésének egymást erősítő, gyorsító folyamat. Az árszínvonal emelkedése kiváltja a nominálbérek emelkedését, a nominálbérek növekedésének eredménye pedig árszínvonal emelkedés.

2.3. A gazdasági szereplők várakozásainak szerepe az infláció kialakulásában

A gazdasági szereplők nem rendelkeznek pontos információkkal a piaci folyamatok alakulásáról, ezért döntéseikben igen fontos szerepet játszanak várakozásaik. A várakozások alakulása, változása inflációs folyamatot indíthat el a gazdaságban.

Amennyiben a **fogyasztók** például arra számítanak, hogy a jövőben jelentős áremelkedés várható, akkor autonóm fogyasztásukat növelik, emiatt a makrogazdaság árupiaci kereslet megnő, s ténylegesen bekövetkezik az árszínvonal emelkedése.

Ugyanígy a **vállalati szféra profitvárakozásai** is kihatnak az árupiaci folyamatokra. Amennyiben a vállalatok a profitvárakozásai romlanak, akkor tartózkodnak a beruházásoktól, termelésüket visszafogják, kibocsátásukat csökkentik. A profitvárakozások javulásával az elmaradt beruházásokat tömegesen pótolják, ezzel ugrásszerűen megnőhet a beruházási kereslet, ezen keresztül az aggregált árukereslet, s máris kialakul az árupiaci túlkereslet, az árszínvonal növekedése.

A **kamatvárakozások** is befolyásolják a megszületett gazdasági döntéseket mind az értékpapírok piacán, mind a beruházások piacán. Amennyiben például a gazdasági szereplők a kamatok növekedésével számolnak, akkor előre hozzák a beruházási keresletüket, így az árupiaci keresletet növelve kiváltják az árszínvonal emelkedését. Az árszínvonal emelkedése csökkenti a reálpénzkínálatot, így a pénzpiacon túlkereslet alakul ki, a kamatláb emelkedni kezd. A gazdasági szereplők várakozásai tehát végül is beteljesülnek, a szereplők igazoltnak érzik reagálásukat.

A munkavállalók inflációs várakozásai is jelentős mértékben hozzájárulnak az infláció kialakulásához, mivel az inflációs várakozásoknak megfelelően a nominálbérek emelkedését a várt inflációs ütemhez igazítva harcolják ki a béralku során. A nominálbérek növekedése azután beindítja és felgyorsítja az ár-bér spirált.

Összegezeként azt mondhatjuk el, hogy a gazdasági szereplők inflációs várakozásai befolyásolva a döntéseket végül is inflációs hatást váltanak ki. A várakozások által kiváltott inflációt **anticipált vagy tehetetlenségi inflációjának** nevezzük.

Abban az esetben például, ha a gazdasági szereplők 8-10 százalékos inflációra számítanak, akkor a munkavállalók legalább ilyen mértékű béremelésért harcolnak, a béremelések miatt a vállalati szféra szintén 8-10 százalékos költségnövekedésre számítva alakítja ki termelési döntéseit. A költségnövekedés miatt csökken makroszinten a kibocsátás, túlkereslet alakul ki és valóban létrejön a várt infláció.

A várakozások önmagukat beteljesítő hatása miatt nagyon fontos kormányzati feladat azok kedvező irányba történő befolyásolása az infláció ellenes harcban.

3. Az inflációs ütem csökkentésének lehetőségei

Mivel az inflációt az árupiaci túlkereslet tartóssá válása váltja ki, ezért az infláció elleni harc iránya a túlkereslet csökkentése. A kormányzat két oldalról veheti fel sikeresen a harcot az infláció ellen:

a. a keresleti oldalról: a makrokereslet csökkentésével

b. a kínálati oldalról: makrokínálat növekedését megcélózván

A makrogazdaság kereslete csökken, ha a gazdasági szereplők autonóm kereslete, illetve a forgalomban lévő pénz mennyisége csökken. Ez utóbbit például elérhetik, ha a központi bank emeli a tartalékrátát, nyíltpiaci műveletei során értékpapírokat ad el, illetve a refinanszírozási kamatlábakat növeli. Az autonóm keresleti tényezők csökkentése – például a kormányzati áruvásárlások csökkentésével – közvetlenül az árupiaci keresletre hat.

Kínálati oldalról a kormányzat beavatkozási lehetősége a kibocsátás ösztönzésével kapcsolatos. Ekkor olyan gazdaságpolitikai intézkedések célszerűek, amelyekkel ösztönözni lehet a vállalati szférát termelésének növelésére. Ilyen eszköz lehet például: a termeléssel kapcsolatos adók csökkentése, vállalkozások indításának segítése kedvezményes hitelekkel stb.

Az antiinflációs gazdaságpolitikai eszköztárban van még egy szerencsére igen ritkán használt eszköz. Ez az árfagyasztás, amely alkalmazása igen komoly veszéllyel jár a gazdaságra nézve. Infláció esetén ahogy láttuk az árszínvonal emelkedése és a nominálbérek emelkedése együtt jelentkezik. Ilyenkor az árfagyasztás ellenére bekövetkező nominálbér emelkedés a reálbérek növekedésével jár. Ennek következményeként a vállalati szféra számára drágul a munkaerő, kevesebb embert foglalkoztat csökken a kibocsátása. A csökkenő makrojövedelem csökkenti a háztartási szféra fogyasztási keresletét, megtakarításait. A megtakarítások csökkentése csökkenti a beruházások forrását, s így tovább. Emiatt az antiinflációs politika könnyen válhat ki olyan folyamat láncolatot, amelynek következményeként válság alakul ki a gazdaságban.

Az árszínvonal befagyasztása még azzal a veszéllyel is jár, hogy amennyiben a gazdasági szereplők újabb árfagyasztásra számítanak, akkor az árak pillanatnyi elengedésével várományaiknak megfelelően az indokoltnál magasabb áremelést érvényesítenek áraikban mind a vállalatok, mind a munkavállalók. Ezzel a negatív folyamatokat felerősítik.

Mit gondol a keresleti, vagy a kínálati oldalról történő beavatkozásnak lehet inkább eredményes antiinflációs lehetőség a kormányzat részéről? Válaszát indokolja meg!

4. A munkanélküliség és az infláció kapcsolata

A munkanélküliségről és az inflációról eddig elmondottak alapján is már jól látható, hogy e két gazdasági jelenség szoros kapcsolatban áll egymással. A munkanélküliség csökkentése, a foglalkoztatottság növelése ugyanis azzal a következménnyel jár, hogy az árupiaci kereslet növekedését a kínálat csak késve tudja követni, így az árszínvonal emelkedni fog. Az áremelkedés könnyen tartós folyamattá válhat.

Az infláció elleni fellépéskor a makrokereslet csökkentése a kínálat csökkentését vonja maga után. A vállalati szféra kibocsátásának csökkenése pedig a foglalkoztatottak létszámának csökkenésén keresztül a munkanélküliséget növeli.

A munkanélküliségi ráta és az inflációs ráta között megfigyelhető összefüggés elemzését A.W. Phillips végezte el.

Anglia statisztikai adatait elemezve 1862 - 1957 –es időszakra vonatkozóan (97 év!) vizsgálta meg a nominálbérek növekedési üteme és a munkanélküliségi ráta kapcsolatát. Az adatok alapján egyértelmű összefüggést fogalmazott meg: növekvő nominálbérek csökkenő munkanélküliséggel járnak együtt, s azt figyelte meg, hogy 6 százalékos munkanélküliségi ráta mellett a nominálbérek stabilak.